

O AVTO/BIOGRAFIJI V SOCIOLOGIJI

Povzetek. *Iskanja izvorov biografije in avtobiografije - ponavadi ju časovno umeščajo v prosvetljenstvo ali modernizem - se lotevamo s pomočjo razprave o dveh vzporednih začetkih. Prvi je Mertonova razprava o "sociološki avtobiografiji", drugi pa feministično ukvarjanje z refleksivnostjo v procesu sociološkega raziskovanja. Oba začetka sta povezana s pojmom "auto/biografije". Auto/biografija podira konvencionalno klasifikacijo pisanja o življenju s tem, ko izpodbija delitve kot so jaz/drugi, javno/zasebno ter ta-kojšnjost/spomin. Tako "auto/biografski jaz" označuje dejavno prisotnost sociologa v raziskovalnem procesu, ko pred-
vsem konstruira, ne pa razkriva vedenje.*

Ključni pojmi: *auto/biografija, biografija, avtobiografija, sociološka avtobiografija, feministična sociologija, Merton.*

Uvod

Novejše sociološko ukvarjanje z biografijo (opisovanjem življenja drugega) in avtobiografijo (opisovanjem svojega lastnega življenja) se pogosto razglša za logičnega naslednika neke posebne zgodovine ukvarjanja z biografijo in avtobiografijo. To naredi ponavadi tako, da: (1) časovno zakoliči izvor avtobiografije in/ali biografije v čas prosvetljenstva in/ali modernizma in/ali industrijskega kapitalizma; (2) določi časovni izvor sociološkega ukvarjanja s temi zadevami, običajno s sklicevanjem na knjigo Thomasa in Znanieckega (1918-1920) z naslovom *The Polish Peasant ...*, in to ponavadi s pomočjo razprave Kena Plummerja (1983) o "življenjskih dokumentih", vključno z biografskimi in avtobiografskimi. Intelektualni dedič takšne zgodovine naj bi bilo sodobno sociološko ukvarjanje s posebno vrsto podatkov - z življenjsko zgodovino, podatki iz intervjujev obravnavanimi kot življenjska zgodovina, biografijo, avtobiografijo in podobno - ki jih uporabljajo kot vir. Ti podatkovni viri sociologom povedo nekaj o splošnih značilnostih "življenja tam zunaj", kot se kaže v različnih posebnih primerih, ne da bi bili sami po sebi predmet sociološkega preiskovanja.

Vendar pa je takšna očitna "zgodovina" v resnici sestavljena iz zgodovin, iz tekmujočih zgodovino pisij (iz napisanih različic preteklosti, ne delov preteklosti same), ki sistematično odrivajo, utišajo ali opuščajo alternativne zgodovine (Stanley 1990a). V nasprotju z danes že običajno zgodovino sodobnega so-

* Dr. Liz Stanley, profesorica na Univerzi v Manchestru in soizdajateljica revije *Sociology*.

ciološkega ukvarjanja z biografijo in avtobiografijo, ponujam dve alternativni zgodovini, ki se osredotočata bodisi na metodološke postopke oz. na ontološko problematiko¹. Pokazala bom, kako obe sprožata temeljna epistemološka vprašanja.

Prvo zgodovino umeščam v mertonovsko sociologijo. Merton je analitično pozornost usmeril na sistematični vpliv insiderskega oz. outsiderskega položaja na vrsto vedenja in v zvezi s tem konceptualno proučeval dinamiko "sociološke avtobiografije". Drugo zgodovino umeščam v feministično teorijo kot rezultat analitične pozornosti, ki so jo teoretske feministi(ke) posvetile rojevanju spreminjajočih idej, najprej v življenju žensk in izraženih skozi kolektivni proces ozaveščanja, in kasneje z vztrajanjem na reflektivnosti v feminističnem razikovalnem procesu. Menim, da je potrebno obe alternativni zgodovini k običajni interpretaciji o poreklu sociološkega raziskovanja biografije in avtobiografije obravnavať kot dejansko *vzporedni* obravnavi, kot *dodatka* h kompleksnemu zgodovinopisju, ne pa, kot da bi lahko katerakoli od njiju lahko prevzela vlogo *nadomestne* zgodovine, resnično prave zgodovine rojstva in življenja sociologije biografije in avtobiografije.

Pojem "avto/biografije"² zajema ključne elemente obeh vzporednih zgodovin. Še več, pojem "avto/biografije" tudi oporeka konvencionalnemu žanrskemu razlikovanju med biografijo in avtobiografijo ter domnevno obstoječim delitvam na jaz/drugi, javno/zasebno in takojšnje/spomin. O "avto/biografiji" razpravljam naslanjajoč se na obravnave sociološke avtobiografije in reflektivnosti v feminističnem sociološkem procesu raziskovanja.

Sociološka avtobiografija

V razpravi o "insiderjih in outsiderjih" v razikovalnem kontekstu, Robert Merton (1972) opozarja, da takšne osebe producirajo različni vrsti znanja, ki sta na svoj način enako veljavni. Merton priznava, da zakonit obstoj različnih, sorodnih, toda ne soznačnih niti nujno skladnih vrst znanja o "enem" koščku družbene stvarnosti – "istem" dogodku, kontekstu, osebi in podobno – sproža temeljne in celo nerešljive probleme za sociologijo znanja. Ti problemi kažejo, da stvarnost ni "ena", da ni natančno "isti" dogodek tisti, o katerem ljudje konstituirajo različne in pogosto nasprotujoče si "opise". In drugič, ne obstajajo *sociološka* sredstva, ki bi omogočala sistematično rzsodbo glede teh različno umeščenih in na različni način proizvedenih znanj, čeprav seveda obstajajo sredstva, ki jih v presoji redno uporabljajo "laični" družbeni akterji.

¹ Lahko bi vključila več alternativ kot samo ti dve. Na primer Schutzovsko fenomenologijo in v njeno razpravo o biografsko določeni situaciji ali vztrajanje Wrighta Millsa, da mora sociologija delovati na ravni biografije, če želi delovati na ravni strukture. Želim seveda poudariti, kot Durkheim v Pravilih sociološke metode, da kavzalni vzorci sprememb ne morejo biti določeni z delovanjem nazaj v tej obliki, kajti rezultat je sestavljen iz povezav v zavesti sociologa, ne iz povezav v preteklosti sami.

² V *The Auto/Biographical I* (Stanley, 1992) je ta ideja natančno raziskana, tako teoretsko kot preko razprave o mojih lastnih številnih biografskih in avtobiografskih raziskavah.

Mertonova (1988) razprava "Sociološke avtobiografije" je opozorila ravno na ta sredstva ali metodološke postopke. V presojanju vrste "socioloških življenj" (Riley 1988) je tako zaobšel temeljno vprašanje, če različen družbeni položaj ljudi (zaposlitev, vrednotni sistem, spol, starost itd.) vpliva na razlike v "umetnosti in umetelnosti" avtobiografije. Njegov implicitni "odgovor" je sicer nakazan že v zgodnejši razpravi o insiderjih in outsiderjih: prav družbeni položaj je vir razlik. Namesto tega se osredotoča na pojem posebne "sociološke avtobiografije". Opredeli jo takole:

Sociološka avtobiografija uporablja sociološke perspektive, ideje, koncepte, ugotovitve in analitične postopke za konstrukcijo in interpretacijo narativnega teksta, ki naj bi domnevno razlagal posameznikovo lastno zgodovino znotraj širše zgodovine njegovega časa... avtobiografi so osnovni udeleženci v dvojni vlogi udeleženca-opazovalca, ki imajo privilegirano in v nekaterih primerih monopolen dostop do njihovega lastnega notranjega izkustva (Merton 1988:18).

Merton tu usmerja pozornost na avtobiografijo kot tekst, t.j. kot objekt raziskovanja po sebi in ne kot vir, ki nam pripoveduje o nečem, kar je izven teksta samega. Pa tudi k procesom konstrukcije in interpretacije takšnih tekstov - k procesom pisanja avtobiografskih besedil in tudi k procesom njihovega branja. Opozarja, da avtobiografija ni nujno omejena z iluzijami, izkrivljenim spominom ter napakami pri opazovanju. Kot biografi tudi avtobiografi lahko uporabljajo osebne dokumente, javne dokumente, pričevanja pomembnih drugih itd., ko primerjajo in soočajo različne sodbe. Ugotavlja, da "resnična sociološka avtobiografija" (str. 19) kombinira prednosti obeh in zmanjšuje pomanjkljivosti vsake. Pri tem razširi svojo opredelitev sociološke avtobiografije in jo tako razume takole:

Med drugim je v sociologiji znanstvenega vedenja sociološka avtobiografija osebno podjetje - na osebnem zgledu ponazorjeno podjetje. Konstruiran osebni tekst o medsebojni odvisnosti med dejavnim akterjem in družbeno strukturo, o medsebojnem vplivu med zaporedjem njegovih statusov in vlog na eni strani in njegovim intelektualnim razvojem, zaporedjem teoretskih preferenc, osredotočanjem znanstvene pozornosti, načrtovanim ali naključnim izborom problemov in izbiro strateških področij proučevanja na drugi strani... zreli sociološki avtobiografi povezujejo svoj intelektualni razvoj tako s spreminjanjem družbenih in spoznavnih bližnjih mikrookolij kot z obdajajočimi makrookolji širše družbe in kulture (Merton 1988:19-20).

S tem nepričakovanim napadom je Merton zrevolucioniral sociološko obravnavo avtobiografije in obenem z obravnavo "insiderja", ki lahko prevzame tudi značilnosti "outsiderja" tako, da postane podatkovni vir z redko možnostjo dostopa do posebne vrste znanja, bistveno spremenil epistemološki poudarek. To pomeni, da je zanj dobra sociološka avtobiografija tista, ki združuje "avtobiografi-

jo" in "biografijo" v običajnem pomenu in ki se analitično ukvarja s povezovanjem svojih rezultatov z epistemološkimi pogoji svoje lastne proizvedenosti.

Mertonova razprava vzpostavlja eno od vzporednih zgodovin-predhodnic sodobnega ukvarjanja z biografijo in avtobiografijo. Umeščena je v teoretiziranje "srednjega dometa" tega družbenega teoretika in povezana z njegovimi dolgoročnimi interesi znotraj sociologije znanja. Druga alternativa izhaja iz dejavnosti in praks feminizma kot družbenega gibanja in obenem teoretskega stališča, ki obravnava ideje kot družbene produkte umeščene v čas, ne pa kot iznajdbe posameznih teoretikov.

Refleksivnost v feminističnih raziskovalnih procesih

Procesi, znani kot "ozaveščanje", predstavljajo med drugim tako način konceptualizacije kot tudi vzpodbudo družbenim spremembam, kar je rezultat ponovnega preišljanja odnosa med družbeno in politično strukturo ter človekovim delovanjem. Gre za družbene spremembe, do katerih je prišlo z množičnimi posameznimi spremembami. Odvržene so običajne dihotomije ali dvojnosti kot so družbeno in individualno, osebno in politično ter obravnavane kot dejansko simbiotično povezane. S tega vidika so tako "osebno življenje" kot "ideje" socializirane, njihova običajna individualistična obravnava pa je odstopila prostor drugačni konceptualizaciji: "osebno življenje" in "ideje" so družbeno konstruirane in družbeno reproducirane.

Drugo razumevanje ozaveščanja - kot sredstva vzpodbujanja refleksivnega razumevanja odnosov med individualno prakso in družbeno strukturo - ne pomeni samo povezovanja jaza z družbeno kolektiviteto, ampak tudi priznavanje deleža, ki ga ima jaz pri konstruiranju struktur, prek katerih je obenem posredovan. "Refleksivnost" je tu vpeta v obravnavo jaza kot subjekta intelektualnega preiskovanja in tako zajema socializiran, ne-enoten in spremenljiv jaz znotraj feministične družbene misli.

Povratnost nastopa v feministični praksi na drugačen način, z enako pomembnimi posledicami za razumevanje "jaza" preko akademskih feminističnih idej o sociološkem raziskovalnem procesu. Razprave o metodološko epistemološki podlagi feminizma menijo, da je refleksivnost osrednjega, temeljnega pomena. Judith Cook in Mary Fonow (1986) npr. trdita, da pet temeljnih metodoloških načel feministične metodologije označuje najbolj utemeljeno feministično raziskovanje in vzpostavlja "refleksivno ukvarjanje s spolom" kot tisto, ki daje oporo ostalim štirim: ozaveščanje kot sredstvo za drugačen pogled na družbeni svet, zavračanje dihotomije, ki naj bi obstajala med objektivnim in subjektivnim, ukvarjanje z izkustvom raziskovanja in teoretiziranja in vztrajanje na etiki kot podlagi ostalim načelom. Podobno tudi zbornik feminističnih spisov Fonowe in Cookove (1992) o "metodologiji" nosi podnaslov "feministična veda kot živeto izkustvo", refleksivnosti pa daje prvo in najpomembnejše mesto med temami v poglavjih, ki sestavljajo zbornik.

V uredniški funkciji to analitično preiskovanje razumeta kot tematizacijo "raziskovalne situacije in njenih udeležencev" (str. 20), čeprav se v prispevkih pravzaprav ukvarjajo z vsemi vidiki sociološkega raziskovalnega procesa, od porajanja ideje, do premišljevanj o "metodi" v ožjem smislu, do dinamike raziskovalne situacije, teoretiziranja, avtorstva in objavljanja, do predavanj in promocijskih nastopov.

S pojmom "intelektualne avtobiografije"³ sem poskušala vključiti v analitično prakso navodila glede refleksivnosti v feminističnem raziskovalnem procesu – zlasti z osredotočanjem na procese, ki ne glede na "podatke" s katerimi sem delala, vključno z avto/biografskimi, vodijo do vrednotenja, interpretacije in sklepanja⁴. S takšnim postopkom sem konceptualno dokazovala, da: prvič, sociološke prakse, zlasti feministična sociologija, ne bi smele biti izvzete iz kritične analitične pozornosti, posvečene drugim področjem družbenega in političnega življenja; drugič, "um" nima "notranjega" izvora, pač pa ga lahko opazujemo in analiziramo s pomočjo "njegovih" konkretnih materialnih primerov, ko je na delu; tretjič, osredotočanje na "sociologa" in njegovo intelektualno prakso in delovni proces ne pomeni, da se osredotočamo na eno osebo in izključujemo vse drugo. Iz obeh zgoraj obravnavanih prispevkov, na primer iz Mertonove "intelektualne prakse in delovnih procesov" lahko sklepamo o zgodovini in stanju sodobne ameriške sociologije, spremembah na področju družbene neenakosti v ameriški družbi, družbenih omrežjih, družbenih položajih in konstrukciji idej itd. Četrtoč, ni nikakršne potrebe po individualiziranju, desocializaciji "posameznika", kajti iz ene osebe lahko sklepamo o družbenih procesih in družbeni strukturi, omrežjih, družbenih spremembah itd., kajti ljudje so umeščeni v družbeno in kulturno okolje, ki konstruira in oblikuje ne samo to, kar vidimo, ampak tudi kako vidimo. In petič, z refleksijo naših lastnih ontoloških in epistemoloških problemov lahko "sami sebe" vzpostavimo kot objekte analitične sociološke pozornosti. V tem smislu je moj cilj "feministična sociologija", ne pa "feministično analiziranje spola". Ukvarjanje z biografijo in avtobiografijo kot "avto/biografijo" – ukvarjanje zasnovano kot vrsta praks in metodoloških postopkov, ne pa kot neke vrste zbir podatkov – pa je zanjo bistvenega pomena.

Odnos do avto/biografije

Nekaj razmišljanj o teh vzporednih zgodovinah: prvič, ne samo, da je pojmovanje "sociološke avto/biografije" kot ga je razvil Merton, nenavadno podobno pojmovanju "intelektualne avtobiografije", ki je izpeljano iz feminističnih idej o refleksivnosti⁵, čeprav sta oblikovani v različnem intelektualnem kontekstu tudi njune razlike so prej razlike "privržencev" kot pa imperialistične. S tem mislim, da

³ Glej zlasti uvod k Stanleyjevi (1990b), čeprav se pojavlja v drugih delih od 1983 naprej.

⁴ Različice tega so obravnavane v Stanley 1992.

⁵ Za razširjeno verzijo naslednjega argumenta, vključno z oblikami biografije in avtobiografije, ki jih producira družboslovje, glej Stanley 1992, 124-151.

oba pojma avtobiografije, "mertonovski" in "feministični", priznavata, da se znanje sistematično razlikuje glede na družbeni položaj. Zato obe pojmovanji zmoreta pojmovati "razliko" kot epistemološko utemeljeno (veljavno) in ne poskušata spodkopavati takšno razlikovanje v imenu imperialističnega poenotenja.

Drugič, očitno je, da je prva zgodovina, o kateri sem govorila – biografija in avtobiografija kot produkt post/prosvetljskih sprememb ideje o jazu – povezana z biografijo in avtobiografijo v običajnem pojmovanju. V posebnih zgodovinskih trenutkih, tako trdi ali predpostavlja ta pristop, procesi ekonomskih, družbenih, intelektualnih sprememb dovoljujejo ali celo zahtevajo vzpostavitev posebnega pojmovanja "značaja", "osebnosti" ali "jaza". Tako se zdi, da tekstualno ukvarjanje s temi zadevami v pisani biografiji in avtobiografiji sovpada, je obenem deloma rezultat, deloma pa prispeva k vzpostavljanju "jaza", kot ga konvencionalno pojmuje meta-naracija modernizma. Povezanost obeh drugih vzporednih zgodovin z biografijo in avtobiografijo pa je najbrž manj očitna.

V primeru Mertonovega pristopa, se ta sam opredeljuje za eno vrsto možnosti, ko umešča sociološko avtobiografijo – kot analizo eksemplaričnih socioloških življenj – v zbirko, ki vključuje njegovo lastno razpravo. S tem da na voljo sredstva in postopke sociologije sociologije kot tudi sociologije znanja ter znotraj stroke utemelji obrat k tekstualnosti. Za Mertona je torej tekstualna reprezentacija življenj – "življenje in njegov čas" – primeren predmet sociološkega raziskovanja, obenem pa intertekstualnost biografije in avtobiografije ti dve tudi konstituira.

V primeru feminističnega pristopa se feminizem kot družbeno gibanje ukvarja s pre/oblikovanjem življenj, njihovo spolno utemeljenostjo (rasno, razredno ter s seksualnostjo) in s širjenjem možnosti v ženskih življenjih tako, da govori o nasprotujočih si vzorcih teh življenj. V skladu s tem je bil akademski feminizem osredotočen predvsem na ženske *avtobiografije* (npr. Jelinek 1980; Stanton 1984; Benstock 1988; Brodzki in Schenck 1988; komentar o tem pristopu in primer drugačnega pristopa v Stanley 1992), deloma kot valorizacija, v novejših primerih vedno bolj tudi kot analiza retoričnih praks, vključenih v oblikovanje "ženskega življenja" v tekstualni obliki. Ženska tekstualna in publicirana življenja so namreč postavljena nasproti eksemplaričnim moškim življenjem, s čimer je zavrnjena njihova predpostavljena univerzalnost. To ne pomeni, da se feministi(stke) niso ukvarjale z biografijo, saj obstajajo nekatere pomembne feministične biografije ženskih življenj. Vendar pa je treba priznati, da (z izjemami npr. Steedman 1991 in Stanley 1988) večinoma ni šlo za analitično ukvarjanje z umetelnostjo in pravili žanra, pač pa prej za promocijo in dokazovanje, da imajo lahko tudi ženske "pomembna življenja".

Razlogi za manjšo feministično analitično pozornost in usmerjenost k biografiji so zapleteni, toda zdi se, da izhajajo iz sovpadanja dveh dejavnikov. Eden je ta, da feministična pozornost avtobiografiji ne le dvomi, ampak v veliki meri zavrača domnevno referencialnost avtobiografskega pisanja, saj je osredotočena na samo tekstualnost. Trditve o referencialnosti so vseeno v znatni meri prisotne v moderni biografiji prek vztrajanja na faktičnosti, točnosti in veljavnosti znanja, ki ga želi razkriti. Spodbijanje tega znanja ali njegova dekonstrukcija bi zahtevala spopad s kvazi znanstveno, visoko profesionalno in močno skupino živečih avtorjev. Drugi

dejavnik je povezan s prvim in zadeva dvom v profesionalno prakso samih biografov, ko v svoje biografije retorično vpisujejo referencialnost, kar najbrž vodi do preiskovanja profesionalnih praks in izkusvenih spoznanj kritikov samih. Paradoksalno je namreč, da v delu, ki promovira vnovično branje in analiziranje tekstualne strukture in retorike, ostajajo lastne avto/biografske tekstualne prakse kritikov nedotaknjene. Z drugimi besedami, v feministični literarni kritiki ni bilo sledu o reflektivnosti feminističnega družboslovja.

Kakor koli že, feministično ukvarjanje s tekstualnostjo in intertekstualnostjo življenj mora, po mojem, obsegati intertekstualno zvezo med biografijo in avtobiografijo ter intertekstualno zvezo obeh z dejanskimi življenji. Pojem "avto/biografije" uporabljam zato, da bi izrazila ravno to. Sedaj bom nadaljevala z raziskovanjem nekaterih njenih izpeljank.

Avto/biografični jaz

Zunaj sociologije in kognitivnih ved obstaja veliko načinov za pisanje "življenja": lahko v biografiji in njenih različicah, v dnevnikih, revijah in pismih, lahko v avtobiografijah in spominih ter morda še najbolj v marginalnih oblikah, kot so fotografski albumi, televizijske in radijske biografije, video življenjepisi, curriculumi vitae, in seveda v funkcijskih oblikah teh oblik. Če jih poskušamo razdeliti žanrovsko, je glavna razlika med njimi med "življenjem", ki ga nekdo proizvede sam (različne oblike avtobiografije), in "življenjem", ki ga proizvede druga oseba (različne oblike biografije). Toda nekatere oblike "pisanja življenja" so pojmovane predvsem kot zasebne oblike (npr. dnevniki in pisma), kjer se jaz reflektivno ukvarja s svojim zasebnim svetom; nekatere druge oblike (npr. spomini in biografije) pa se ukvarjajo z javnimi dosežki, čeprav v dialektiki s subjektivim zasebnim življenjem in občutki. Nekatere avtobiografske oblike so seveda objavljene in tako dobijo "javnejši" značaj, kot pravi ta argumentacija, toda druge oblike avtobiografije niso nikoli namenjene kakršnemu koli javnemu razkritju. Domnevna takojšnjost nekaterih oblik življenjskih spisov (zlasti dnevnikov in pisem), napisanih v času, ko so se v njih opisani dogodki zgodili, v nasprotju z deli, napisanimi mnogo let kasneje (kot so spomini in avtobiografije, pa tudi biografije), ki se tako opirajo na sanjarije in slepila spomina, pa naravnost zahteva preseganje obeh zgornjih delitev.

Avto/biografsko izhodišče zavrača vse tri običajne načine razvrščanja različnih oblik "naravno nastalega" pisanja o življenju (s čimer mislim na oblike, ki niso del družboslovnega raziskovanja) - jaz/drugi, javno/zasebno, takojšnje/spomin.

1. *Jaz/drugi*: Zelo redka je avtobiografija, ki ne vsebuje na svojih straneh tudi mnogih, krajših ali daljših, biografij drugih ljudi, ki igrajo v različnih obdobjih in situacijah določeno vlogo v posameznikovem življenju. V avtobiografska dela Simone de Beauvoir, na primer, ni vključen predvsem Sartre, ampak tudi vesolje drugih predstavnikov francoskega intelektualnega in političnega življenja. To nikakor ni nenavadno, kajti "življenja" neke osebe ni mogoče opisati popolnoma osamljeno, razen v tistih, zares zelo redkih avtobiografskih pripovedih, ki so po-

polnoma prevzete z "notranjimi" razmišljanji in občutki⁶. Podobno ima biografija precejšen vpliv na avtobiografijo njenega pisca, saj imajo številna leta tesne povezanosti z življenjem drugega in s številnimi ljudmi v njegovem življenju vedno tak vpliv, ki včasih, zaradi značilnosti posamezne osebnosti s katero se ukvarja biograf, presega običajnega.

Tako se biografski jaz in avtobiografski jaz lahko prekrivata, kot to poudarjajo moje prejšnje razprave o Mertonovih idejah o "sociološki avtobiografiji" in feministične ideje o reflektivnosti. To pomeni, da bi moral vsak sociolog analitično utemeljiti svoje intelektualne produkte s proučevanjem materialnih izhodišč svojega lastnega procesa dela in priznati, da je vedenje odvisno od situacije in konteksta ter da se sistematično razlikuje glede na družbeni položaj njegovih producentov.

2) *Javno/zasebno*: Številne od t.i. "zasebnih" oblik pisanja življenja eksplicitno nagovarjajo imenovano občinstvo, "javnost". Pisma so očiten primer za to, objavljene avtobiografije in spomini pa drug primer. Dnevnike pogosto smatrajo kot tipično, najbolj čisto zasebno obliko, čeprav so mnogi od njih nagovarjajo občinstvo zunaj teksta. Dnevnik Hannah Cullwickove na primer, neposredno nagovarjajo Arthurja Munbya (Stanley 1984, 1992: 158-80) in v nekem posrednem smislu so tako njeni kot tudi njegovi dnevnik obrnjeni k "prihodnosti", bralcem, ki jih ne bo šokiralo njuno razredno mešano razmerje. Številni drugi dnevnik, ki sem jih prebrala, prav tako vsebujejo "glas", ki govori nekomu izven teksta, včasih idealnemu bralcu (podobno kot neka "Gospodična Nihče" Fanny Burneysove), včasih imenovanemu in znanemu drugemu (podobno kot implicitna navzočnost brata Williama pri Henryju Jamesu), včasih transcendenčni točki refleksije, kot je bog. Toda obstaja še temeljitejši način izpodbijanja delitve na javno in privatno v pisanju o življenju.

Že akt pisanja *predpostavlja* "občinstvo" in to neposredno s tem, da se pišoči jaz kot subjekt sooča s pišočim jazom kot objektom. Roland Barthes (1975) govori o tem, ko razlikuje med "jazom, ki piše", "jazom, ki je bil-a" in "jazom, ki je". "Jaz, ki piše" nima neproblematičnega dostopa do preteklosti. Preteklost mora biti za "jaz, ki piše" oživljena po sledovih in stopinjah in se ne pojavi pred nami kot celostna in popolna v naši zavesti. Za "jaz, ki je" se čas giblje naprej zunaj teksta, tako da "jaz, ki piše" postane del "jaza, ki je bil-a", del preteklosti in njenih nizov večvrstnega prekrivanja, ne pa kot časovno zaporedje stopenj v zbiru trenutnega "jaza, ki je". Še več, "jaz, ki je bil-a" je objekt namerne konstrukcije "jaza, ki piše". Ta drugi postane projekt za pišočega posameznika, nekakšen njegov izum. Značilno je, da ideje glede pisanja o življenju veljajo za avtobiografijo. Natančno ista dinamika medsebojne povezanosti in razločevanja obstaja tako za biografa kot za avtobiografa. Tako za avtobiografsko kot za biografsko pisanje v enaki meri velja, da akt pisanja

⁶ Naj poudarimo, da je to, kar je videti "notranje", družbeno konstruirano in razumljeno; drugič, velika večina takšnih avtobiografij vključuje tudi številne druge, kot na primer F. Scott Fitzgeraldovo ocenjevanje svojega "živčnega zloma" in preokupiranost Marie Bashkirtseffove s svojo "genialnostjo".

⁷ Svoje avto/biografsko delo o Emily Wilding Davidson bi tu umestila v prvo kategorijo, o Petru Sutcliffu pa v drugo, kajti onstran podobnih vplivov temelječih na "tesni zaupnosti", so name čisto drugače vplivale določene značilnosti Sutcliffovega vedenja kot serijskega seksualnega morilca (to obravnavam v Stanley, 1992:124-51).

zaradi predpostavljaja občinstva razkrajja običajno razvrščanje in razlikovanje med različnimi oblikami pisanja o življenju znotraj dihotomije javno/zasebno.

3. *Takojšnjost/spomin*: zelo redko katero koli pisanje o življenju nastaja kot reportaža, z opisovanjem in/ali komentiranjem dogodkov v natančno tistem trenutku, ko so se dogajali v avtorjevi bližini. Celo dnevnik, kot domnevno najbolj neposredna oblika pisanja o življenju, ni takojšen. Nekdanji in sodobni stalni pisci dnevnikov v svojih dnevnikih opisujejo in komentirajo dogodke, ki so se že zgodili: zgodaj tistega dne, dan pred tem, včasih celo še bolj časovno oddaljenih.

Domnevna takojšnjost dnevniškega pisanja izvira iz razumevanja pisanja kot *deskriptivne* narativne oblike, ki beleži časovno in prostorsko dogajanje na kraju samem in je tako tesneje povezana z njim kot katera koli druga oblika življenjskega opisovanja. Če pa sociološko pozornost usmerimo k "opisovanju" (Sacks 1963), postane očitno, da je takojšnjost retorično vzpostavljena in ne izhaja iz dejanskega odnosa med dogodki in pisanjem o teh dogodkih. Prvič, dobeseden opis enostavno ni možen. Celó če vzamemo za primer najskrbnejše etnografske opise, vidimo, da so dejansko zgolj dosledna kombinacija selektivnosti in interpretacije*. V okviru pisanja o življenju je jasno, da so na primer opisi dogodkov in razgovorov (kot v avtobiografijah Maye Angelou, v Angelou, 1969) *post hoc* konstrukcije, ki želijo interpretirati in predstaviti svoje razumevanje in to celo v primeru, ko poskušajo pisci dnevnikov ujeti dogajanje skorajda v trenutku ko se dogaja. Spomnimo se Munbyevega pisanja o velikem požaru v Londonu, ki ga je opisal, kakor hitro je lahko zdrvel domov. (Hudson 1972: 100-2). In drugič, opisovanje je pravzaprav vedno razlaga, ki s seboj učinkovito prinaša teoretski pogled, sestavljen na podlagi selekcije vključenega in izključenega ter poudarkov, ki dokazujejo veljavnost posebnega pogleda, iz katerega izhajajo. S tem v zvezi je zanimivo primerjati dnevniške zabeležke Munbyeve in Cullwickove ali Virginie Woolf in Leonarda Woolfa na primer, ki govorijo o "istem" dogodku in o njem poročajo sicer verodostojno, toda vsak zelo različno.

Spomin je, ko pišemo *post hoc*, vedno neizbežno del pisanja – celo če imamo na voljo zabeležke ali druge pripomočke kot so fotografije ali video posnetki. Ugotovljala sem torej, da ni skorajda nobenega pisanja o življenju, ki bi bilo dejanska "takojšnja" zabeležka nečesa dogajajočega. Toda celo v takšnem primeru je "opis" tega dogajanja v bistvu močno selektiven in močno interpretativen. Tako so poskusi razvrščanja pisanja o življenju na tiste spise, ki jih označuje njihova takojšnjost, in tiste, ki jih označuje njihovo opiranje na spomin, poenostavljajoči. Podobno kot razvrščanja, ki uporabljajo ostro delitev med javnimi in zasebnimi oblikami pisanja o življenju in med pisanjem o življenju, ki se ukvarja s samim seboj ali z drugim ali drugimi.

Pojem avto/biografije je povezan s pojmom "avto/biografskega jaza". Avto/biografski jaz je raziskovalno analitičen in sociološki akter (tu feministično sociološki), ki sodeluje pri konstruiranju in ne pri "odkrivanju" družbene realnosti in sociološkega vedenja. Uporaba izraza "jaz" eksplicitno priznava, da je takšno

*Npr. opis petelinjega boja na Baliu pri Clifford Geertzu (1973) kot primer "gostobesednega nadrobnega opisovanja", kjer je pravzaprav malo opisovanja in mnogo selekcije in interpretacije.

vedenje kontekstualno, situacijsko in specifično ter da se sistematično razlikuje glede na umeščeno (spolno, rasno, razredno, seksualno, osebno) posameznega producenta vedenja. Tako "avtobiografija" sociologa – pojmovana tako kot smo jo uporabljali v prvem delu te razprave, "intelektualna avtobiografija" ali "sociološka avtobiografija" – postane epistemološko bistvenega pomena, ne glede na posebne oblike raziskovalne dejavnosti v katere smo vključeni.

Nekaj zaključnih misli

Zavzemanje za epistemološki projekt, ki smo ga imenovali "sociološka avto/biografija" – ki jo uporabljam, da bi povezala prej opisan mertonovski in feministični pristop – povsem zagotovo ne pomeni, da želimo zasidrati disciplino bodisi v individualizmu ali v solipsizmu. Produkcija znanja je zares sistematično odvisna od družbenega položaja, saj smo v celoti družbena bitja. Tako sociološko raziskovanje razkriva skupne lastnosti vedenja glede na skupne izhodiščne točke. Obenem takšen način dela sociologe ne omeji na raziskovanje "njih samih". "Moj jaz" vsebuje vedenja iz druge in tretje roke ter obenem tudi vedenja iz prve roke. "Izkustvo" je mnogostransko in je vedno vsaj teoretiziranje prvega reda, vedno ga razumemo s pomočjo družbenih tipifikacij in skupnega "zaklada vedenja". "Jaz", njegova zavest in telo, njegove misli in občutki, je družbeno proizveden in razumljen. Na drugačen način lahko izrazimo iste misli, če rečemo, da lastno "življenje" ali življenje drugega ni nikoli sestavljeno iz ene same izluščene osebe. Življenje sestavljajo raznotera družbena omrežja tistih, med katerimi se subjekt "življenja" giblje. Te prekrivajoče se, toda ne sovpadajoče kolektivitete ljudi, lahko sicer različno pojmujejo življenje, značaj, odnose, dosežke, smrt in si v tem pojmovanju lahko celo nasprotujejo, toda razlike bodo odvisne od posebnih družbenih grupacij. Še več, obstoj teh različnih tipifikacij je bistven za razumevanje "življenja" vsake osebe, ki se giblje med temi grupacijami ali kolektivitetami.

Ta članek je združil nekaj misli o "življenjih" in vanje vključenem vedenju o njih samih ter nekaj misli o socioloških življenjih, ki proizvajajo sociološko vedenje. Toda bolj nas je zanimalo slednje kot prvo. Ne zato, ker bi imeli biografijo in avtobiografijo za nepomembni področji sociološkega raziskovanja, prej obratno. Ukvarjanje z biografijo in avtobiografijo je po mojem mnenju temeljnega pomena za sociologijo zaradi epistemoloških problemov, ki zadevajo razumevanje "jaza" in "življenja", "opisovanja" samih sebe in drugih ter dogodkov, načina legitimiranja trditev, ki jih oblikujemo v imenu discipline zlasti v procesu tekstualne produkcije. Povezanost med tem, kar je za disciplino epistemološko ključnega pomena in tem, kar je družbeno fascinantno za bralno javnost, kažejo Mertonovo delo o sociološki avtobiografiji in feministične ideje o refleksivnosti.

LITERATURA

- Angelou, Maya. 1969. *I Know Why The Caged Bird Sings*. London: Virago Press.
- Barthes, Roland. 1975. 'An introduction to the structural analysis of narrative'. *New Literary History* 6:237-72.
- Benstock, Shari (ed.) 1988. *The Private Self: Theory and Practice of Women's Autobiography*. London: Routledge.
- Brodzki, Bella and Schenck, Celeste (eds). 1988. *Life/Lines: Theorising Women's Autobiography*. Ithaca: Cornell University Press.
- Cook, Judith and Fonow, Mary. 1986. 'Knowledge and women's interests: issues of epistemology and methodology in feminist sociological research'. *Sociological Inquiry* 56:2-29.
- Fonow, Mary and Cook, Judith (eds.) 1992. *Beyond Methodology: Feminist Scholarship As Lived Research*. Milton Keynes: Open University Press.
- Geertz, Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Hudson, Derek. 1972. *Munby, Man of Two Worlds*. London: John Murray.
- Jelinek, Estelle (ed.) 1980. *Women's Autobiography: Essays In Criticism*. Bloomington: Indiana University Press.
- Merton, Robert. 1972. 'Insiders and outsiders: a chapter in the sociology of knowledge'. *American Journal of Sociology* 78:9-47.
- Merton, Robert. 1988. 'Some thoughts on the concept of sociological autobiography in Martha White Riley (ed.) *Sociological Lives*. Newbury Park: Sage: 17-21.
- Plummer, Kenneth. 1983. *Documents of Life*. London: Allen and Unwin.
- Riley, Martha White (ed.) 1988. *Sociological Lives*. Newbury Park: Sage.
- Sacks, Harvey. 1963. 'Sociological description'. *Berkeley Journal of Sociology* 8:1-16.
- Stanley, Liz (ed.) 1984. *The Diaries of Hannah Cullwick*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Stanley, Liz. 1988. *The Life and Death of Emily Wilding Davidson*. London: The Women's Press.
- Stanley, Liz. 1990a. 'Doing ethnography, writing ethnography'. *Sociology* 24:617-27.
- Stanley, Liz (ed.) 1990b. *Feminist Praxis: Research, Theory and Epistemology in Feminist Sociology*. London: Routledge.
- Stanley, Liz. 1992. *The Auto/Biographical I: Theory and Practice of Feminist Auto Biography*. Manchester: Manchester University Press.
- Stanton, Domna (ed.) 1984. *The Female Autography: Theory and Practice of Autobiography from the 10th to the 20th Century*.
- Steedman, Carolyn. 1991. *Childhood, Class and Culture in Britain: Margaret McMillan 1860-1931*. London: Virago Press.
- Thomas, W. I. and Znaniecki, Florian. 1918-1920. *The Polish Peasant in Europe and America*. New York: Dover Publications (First edition, 5 volumes).